

УДК 351.86:327.88
JEL Classification: H56, O19, E61
DOI 10.33111/sedu.2023.053.050.063

*Королюк Тетяна Олександрівна**
*Чворун Каміла Геннадіївна***

СТРАТЕГІЧНІ КОМУНІКАЦІЇ У БЕЗПЕКОВІЙ ПОЛІТИЦІ: ДОСВІД УКРАЇНИ, КРАЇН ЄС ТА НАТО

Анотація. У дослідженні проаналізовано стратегічні комунікації у безпековій політиці держави в умовах зростання гібридних загроз та інформаційних викликів. Обґрунтовано оборонну та консолідуючу роль стратегічних комунікацій в умовах військового та інформаційного протистояння. Здійснено аналіз складових, принципів формування та нормативно-правового забезпечення стратегічних комунікацій в Україні. Визначено основні переваги та проблеми практичної реалізації стратегічних комунікацій в умовах війни. Авторські висновки та пропозиції щодо подальшого розвитку стратегічних комунікацій, необхідності розробки ефективної комунікаційної стратегії базуються на вивченні сучасних моделей стратегічних безпекових комунікацій у країнах ЄС та НАТО.

Ключові слова: стратегічні комунікації, безпекова політика, гібридні загрози, інформаційне протистояння, війна, пропаганда, дезінформація, країни ЄС, НАТО.

Вступ. Стратегічні комунікації у безпековій політиці держави стають важливою складовою сучасного суспільства, яке переживає неабиякі трансформації та виклики. Зростання обсягів інформації, її доступність і швидкість поширення в епоху цифрових змін, з одного боку, створюють новий контекст та формат для взаємодії влади і громадян. З другого боку, вони обумовлюють зростання гібридних небезпек, стрімке та всеохоплююче поширення дезінформації і фейків, деструктивних і ворожих наративів, що підриває основи функціонування держави і загрожує національній безпеці.

В умовах неспровокованої воєнної агресії проти України стратегічні безпекові комунікації набувають особливого характеру забезпечення взаємозв'язку між органами державної влади та громадськістю для підвищення ефективності військового й інформаційного протистояння. Ефективна комунікаційна стратегія дає змогу забезпечити відкритість і прозорість діяльності владних інституцій, підвищити довіру до них та політики, яку вони реалізують, консолідувати

* **Королюк Тетяна Олександрівна** — канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри національної економіки та публічного управління, Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана (Київ, Україна), ORCID 0000-0002-3610-9839, koroliuk.tetiana@kneu.edu.ua

** **Чворун Каміла Геннадіївна** — здобувачка 4 курсу ОПШ «Публічне управління та адміністрування», Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана (Київ, Україна), ORCID 0009-0003-6335-3268, chvorun14@gmail.com

суспільство та заручитися їхньою підтримкою, забезпечити промоцію національних наративів, залучення громадськості до прийняття управлінських рішень, формувати позитивний імідж країни у міжнародних відносинах і створити основи для політичної й економічної стабільності.

У вирі загострення воєнних протистоянь у світі, політичної та економічної нестабільності, соціальної напруженості питання стратегічних комунікацій виступає об'єктом досліджень вчених у багатьох країнах світу. Дж. Фарвел обґрунтував роль стратегічних комунікацій у впливі політиків на громадян для досягнення поставлених цілей, аналізуючи низку кейсів; здійснив розмежування таких категорій, як «психологічні операції», «пропаганда» та «публічна дипломатія» [1]. М. Прайс підкреслює новаторські переваги у застосуванні технік у впливі на розподіл лояльності цільової аудиторії, недоступних іншій стороні конфлікту, і яким чином слабка сторона перетворюється на сильну [2]. У статті важлива роль відводиться вивченню асиметричних заходів у протистоянні ворогу, до яких він не готовий.

Серед українських дослідників варто вказати на наукові праці Т. Сивак, яка вивчає принципи та міжнародний досвід формування стратегічних комунікацій [3; 4]; І. Сидоренко, яка приділяє увагу вітчизняному досвіду планування та реалізації стратегічних комунікацій [5]; О. Давліканової, Л. Компанцевої, О. Заруби, С. Череватого, які провели глибоке дослідження стратегічних комунікацій для безпекових та державних інституцій, розкривши зміст стратегічних комунікацій, принципи та умови їх ефективної реалізації [6].

Наголошуючи на вагомих досягненнях вчених у вивченні проблематики стратегічних комунікацій у взаємодії між владними інституціями та громадськістю, актуальними залишаються питання розробки ефективної комунікаційної стратегії в умовах інформаційного протистояння з урахуванням досвіду країн ЄС та НАТО для забезпечення національної безпеки.

Постановка завдання. Метою дослідження є аналіз стратегічних комунікацій у безпековій політиці держави та обґрунтування напрямів підвищення ефективності комунікаційної стратегії в умовах зростання гібридних загроз та інформаційних викликів. Для досягнення мети поставлено такі завдання: використовуючи метод порівняння, проаналізувати різні підходи в наукових і нормативних джерелах щодо трактування сутності категорії стратегічні комунікації; визначити складові, принципи формування та нормативно-правове забезпечення стратегічних комунікацій в Україні; обґрунтувати їхню роль у забезпеченні національної безпеки; використовуючи методи аналізу та синтезу здійснити аналіз досвіду стратегічних комунікацій у ЄС та НАТО задля визначення можливостей його імплементації та посилення співпраці із міжнародними партнерами; обґрунтувати напрями подальшого розвитку стратегічних комунікацій в Україні в умовах гібридних загроз.

Основу статті становить глибокий аналіз нормативно-правового забезпечення планування та реалізації стратегічних комунікацій в Україні; проблем та досягнень за останні роки у розбудові стратегічних безпекових комунікацій, врахо-

вуючи досвід воєнних операцій; аналіз напрямів міжнародної співпраці для об'єднання зусиль у досягненні спільних цілей.

Результати. Стратегічні комунікації протягом тривалого часу не мали чіткого визначення і зазвичай асоціювалися із державною пропагандою через їхню змістовну схожість. Перші згадки про стратегічні комунікації можна віднайти у публікаціях військового коледжу армії США у 1966 році, де вони розглядаються в розрізі комунікацій в умовах війни, у тому числі ядерної [7]. Передумовами для розвитку стратегічних комунікацій у сучасному розумінні стала антитерористична боротьба США після терористичного акту 11 вересня 2001 р. Стратегічні комунікації почали розглядатися більш в ширшому розумінні, які охоплюють систему дій, включаючи взаємозв'язки з громадськістю, інформаційні та психологічні операції з метою впливу на громадськість та забезпечення підтримки національних ідей [3].

Із розвитком суспільства, інформаційних технологій, зростання гібридних загроз та загостренням військових протистоянь усе більше науковців, державні та міжнародні інституції приділяють увагу обґрунтуванню теоретичного змісту даної категорії.

Проаналізувавши різні підходи до визначення поняття «стратегічні комунікації» в наукових та нормативних джерелах (табл. 1), пропонуємо розглядати його з трьох позицій: як інструмент досягнення цілей державної політики, як комплекс заходів владних інституцій та як процес взаємодії органів влади із громадськістю.

Таблиця 1

ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ СТРАТЕГІЧНИХ КОМУНІКАЦІЙ

Автор / Джерело	Визначення стратегічних комунікацій
Дж. Фарвел [1]	Використання слів, дій, образів або символів з метою впливу на настрої та думки цільової аудиторії, спрямовані на формування їхньої поведінки для підтримки конкретних інтересів чи політики
М. Прайс [2]	Це вплив на громадську думку
І. Сидоренко [5]	Система комунікацій, спрямована на забезпечення національних інтересів
Л. Компанцева, О. Заруба, С. Череватий та ін. [6]	Скоординоване використання комунікативних можливостей держави для досягнення її цілей, та охоплює публічну дипломатію, зв'язки з громадськістю, інформаційні та психологічні операції, інші заходи
Центр демократії та верховенства права [8, с. 28]	Один із ключових інструментів боротьби з дезінформацією
Стратегія інформаційної безпеки [9]	Скоординоване і належне використання комунікативних можливостей держави, спрямованих на просування її цілей та охоплює публічну дипломатію, зв'язки з громадськістю, інформаційні та психологічні операції, інші заходи
Центр передового досвіду в галузі стратегічних комунікацій НАТО [10]	Скоординоване і належне використання комунікаційних заходів і можливостей НАТО на підтримку політики, операцій і заходів Альянсу, а також для досягнення цілей НАТО

Джерело: складено авторами на підставі: [1; 2; 5; 6; 8–10].

Як можемо бачити із табл. 1, визначення стратегічних комунікацій у нормативно-правовому полі України базується на офіційному підході до розуміння даного поняття у євроатлантичному альянсі, що пов'язано із тісною співпрацею з ним. Водночас стратегічні комунікації в Україні та НАТО різняться з огляду на політичні та культурні особливості, охоплення цільової аудиторії, цілі та завдання, рівень формалізації. Частково різні інтерпретації сутності стратегічних комунікацій серед науковців об'єднує їх у досягненні спільної мети. Якщо розглядати безпосередньо стратегічні безпекові комунікації, то під ними варто розуміти заходи держави, спрямовані на реалізацію цілей безпекової політики на національному й міжнародному рівнях.

Вперше в українському законодавстві термін «стратегічні комунікації» був закріплений у Воєнній доктрині та Доктрині інформаційної безпеки, які на сьогодні втратили чинність у зв'язку із прийняттям у 2021 р. Стратегії воєнної безпеки України [11] та Стратегії інформаційної безпеки [9]. Стратегією воєнної безпеки передбачено забезпечення всеохоплюючої оборони України на засадах стримування, стійкості та взаємодії, що забезпечує воєнну безпеку, територіальну цілісність, сприяє інтеграції в євроатлантичний альянс, участь в міжнародних організаціях з підтримки миру [11].

Складові стратегічних комунікацій містять: публічну дипломатію як систему заходів держави, спрямованих на зарубіжну аудиторію, формування їхньої підтримки національної політики; зв'язки з громадськістю, що передбачають розвиток взаємовідносин із ними; інформаційно-психологічні операції, основна мета яких полягає у впливі на свідомість і прийняття рішень суб'єктами. Вони використовуються політичними силами, військовими або певними культурно-ідеологічними інституціями для зміни поведінки людей і досягнення запланованих цілей.

Для кращого розуміння впливу стратегічних комунікацій на цільову аудиторію слід розглянути принципи, на підставі яких вони розробляються та реалізуються. Варто зауважити, що єдиного вичерпного переліку правил і вимог до стратегічних комунікацій не існує, що визначається інституціональними особливостями країни, владних інституцій, цільових аудиторії, проблем і викликів, з якими стикається суспільство.

Загалом можна виокремити десять принципів формування стратегічних комунікацій [4]:

- зв'язок із довгостроковою національною стратегією (ключовий аспект стратегічного управління через застосування технології форсайт);
- кваліфіковане лідерське управління (кваліфіковане та зацікавлене керівництво);
- правдивість / правдоподібність (для ефективної комунікації з громадськістю інформація має бути правдивою / правдоподібною і послідовною);
- доступність і відповідність національним цінностям (необхідно розуміти культурні та соціальні цінності для ефективної комунікації);

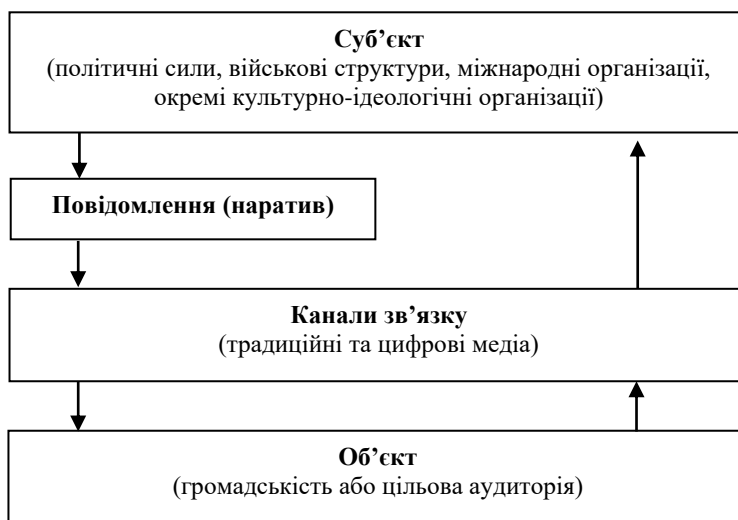
- діалог (активний діалог і залучення громадськості);
- масштабність (стратегічні комунікації є довгостроковими і всі учасники цих комунікацій мають розуміти, що будь-які дії мають наслідки);
- узгодженість дій (послідовність та інтегрованість як вертикально (від стратегічного до тактичних рівнів), так і горизонтально (між усіма зацікавленими сторонами);
- спрямованість на результат (визначення кінцевого результату);
- правильність вибору аудиторії, повідомлення, часу та місця;
- безперервність (аналіз ситуації для коригування повідомлень).

У Доктрині стратегічних комунікацій Національної гвардії України основними принципами стратегічних військових комунікацій виступають: планування заходів відповідно до аналітичного підґрунтя, розуміння аудиторій та інформаційного середовища, в якому вони існують; врахування потенційних ризиків і загроз; сприйняття усіх структурних елементів як потенційних засобів комунікації, діяльність яких повинна узгоджуватися із стратегічним наративом; визначення оптимального шляху реалізації стратегічних комунікацій на основі співставлення затрат та очікуваного результату; єдиноначальності; розуміння стратегії та завдань комунікації; оперативності реагування на зміни та дії на випередження [12].

Зважаючи на воєнний стан в Україні, усі безпекові та військові інституції повинні взаємоузгоджувати свої дії, реалізувати заходи гнучко та оперативно, ефективно вибудовуючи стратегічні комунікації з громадськістю для досягнення спільних цілей безпеки.

Вище згадані принципи формують фундамент взаємовідносин між владними інституціями (суб'єктом) та цільовою аудиторією (об'єктом), на яку спрямовується вплив (рис. 1). Просуваючи певний наратив чи спростовуючи фейки та ворожу пропаганду, владні інституції використовують традиційні (телебачення, радіомовлення, друковані засоби масової інформації) та цифрові (соціальні мережі, месенджери, блоги, форуми та ін.) медіа. І в даній системі комунікацій важливо не лише передати повідомлення об'єкту, а й отримати від нього зворотну реакцію, залучити його в систему прийняття управлінських рішень для підвищення ефективності впливу та вчасного коригування заходів.

Чільне місце серед каналів комунікації в умовах війни займають традиційні медіа, частка яких в інформаційному просторі України протягом терміну повномасштабного вторгнення зростає. Це пов'язано із їхньою доступністю, значною часткою охоплення цільової аудиторії, суспільною довірою та здатністю продовжувати мовлення навіть в екстремальних умовах відсутності електроенергії, мобільного зв'язку та Інтернету (радіомовлення, наприклад). Зворотною негативною стороною традиційних медіа є зв'язок із олігархами, зацікавленими групами, які просувають свої інтереси та чинять тиск на журналістів, свободу слова і політику в цілому. Кожен канал комунікації характеризується своїми перевагами та обмеженнями, і тому доцільно застосовувати системний підхід з огляду на поставлені цілі та визначені пріоритети.

Джерело: розроблено авторами

Що стосується цифрових медіа, органи влади активно публікують інформацію в соціальних мережах стосовно подій в Україні та світі, відповідають на питання громадян і допомагають вирішити назрілі проблеми. Це дало змогу на початку війни стримати паніку в суспільстві, протидіяти ворожим фейкам та дезінформації за допомогою швидкого реагування. Однак у зв'язку із розвитком інформаційних технологій і розширенням доступу до Інтернет, виникає потреба з боку владних інституцій у посиленому контролі за повідомленнями у соціальних мережах і месенджерах, які без особливого шуму оперативно надходять до цільових аудиторій та здатні підірвати основи національної безпеки.

У сучасному світі найбільшу увагу розвитку стратегічних комунікацій приділяють США, країни ЄС, більшість яких є членами НАТО, та інші держави-члени Північноатлантичного альянсу. Військові конфлікти, дипломатичні протиріччя, геополітичні кризи обумовлюють необхідність побудови фундаменту стійких стратегічних комунікацій, який охоплює, у першу чергу, створення належної інституційної структури та правових засад формування та реалізації стратегічних комунікацій.

В НАТО функціонує Центр передового досвіду в галузі стратегічних комунікацій, в основні функції якого входять [13]: розробка політики стратегічних комунікацій НАТО; підтримка освіти та навчання партнерів і членів; моніторинг і дослідження проблем у сфері стратегічних комунікацій; удосконалення механізмів взаємодії із громадськістю.

Початком посиленої уваги до розвитку стратегічних комунікацій у країнах ЄС стало прийняття Європейської стратегії безпеки у 2003 р. Однак у зв'язку із новими інформаційними викликами та загрозами, зокрема пов'язаними з анек-

сією Криму росією, європейські країни у 2016 р. прийняли нову Глобальну стратегію ЄС [14]. Так як більшість країн ЄС є членами НАТО, вони характеризуються спільним розвитком стратегічних комунікацій, безпекові питання координуються стратегією НАТО. Наприклад, стандарти військових операцій ЄС були адаптовані до вимог НАТО, де психологічні операції виступають однією з головних складових системи стратегічних комунікацій [15].

У зв'язку з нав'язуванням росією гібридної війни Україні та Заходу у 2016 р. НАТО та ЄС об'єднали зусилля для протидії гібридним загрозам та підвищення стійкості до них, забезпечення інформаційної безпеки та розвитку стратегічних комунікацій [16, с. 17–18]. Було створено Європейський центр передового досвіду з протидії гібридним загрозам, посилилась співпраця країн у сфері навчань та тренувань. Варто відзначити, що спроможність інформаційної політики, інформаційна стійкість, рівень медіаграмотності населення впливають на розвиток сценаріїв конфлікту інтересів на міжнародній арені в площині дипломатичного чи військового протистояння.

Як відповідь на анексію українських територій та зростання гібридних загроз, у 2015 році було підписано Дорожню карту Партнерства між РНБО України та Міжнародним секретаріатом НАТО, яка передбачає надання консультативної та практичної допомоги органам державної влади України у сфері стратегічних комунікацій на стратегічному, оперативному та тактичному рівнях [17]. Натомість Україна бере на себе зобов'язання просувати свої інтереси в інформаційному середовищі з дотриманням принципів прозорості та відкритості, що сприятиме довірі як всередині країни, так і ззовні, формуванню позитивної міжнародної репутації, зміцненню національної безпеки та відновленню територіальної цілісності. У 2015 р. у структурі Міністерства закордонних справ було створено управління публічної дипломатії, на яке покладаються повноваження просування національних інтересів та цінностей на міжнародній арені, заручення підтримкою громадськості зарубіжних країн у досягненні цілей національної політики.

Подальшими кроками у розбудові інституційного механізму розвитку стратегічних комунікацій в Україні стало затвердження Стратегічного оборонного бюлетеня у 2016 р. і прийняття нової редакції у 2021 р., яким визначено основні напрями оборонної політики, зроблено акцент на підготовці професійних кадрів у сфері стратегічних комунікацій [18]; затвердження у 2017 р. Концепції стратегічних комунікацій Міноборони та Збройних сил України, спрямованої на розвиток ефективних стратегічних комунікацій для забезпечення узгодженої взаємодії між Міноборони, державними структурами та військовими формуваннями задля організації ефективної відсічі деструктивним інформаційним кампаніям агресора [19]; схвалення Концепції розвитку сектору безпеки і оборони у 2017 р., яка втратила чинність із затвердженням у 2021 р. Стратегії воєнної безпеки [11].

У 2021 р. було створено нові інституції — Центр стратегічних комунікацій та інформаційної політики при Мінкульті та Центр боротьби з дезінформацією при РНБО — для забезпечення ефективності стратегічних комунікацій органів

влади із громадськістю, протидії дезінформації, ворожим наративам, об'єднання суспільства навколо національних цінностей і пріоритетів, реалізації цілей безпекової політики.

Основними завданнями Центру стратегічних комунікацій та інформаційної безпеки є розбудова стратегічних комунікацій, формування та промоція національних консолідуючих наративів, об'єднання зусиль для протидії дезінформації, фейкам та іншим деструктивним інформаційним впливам ворога, створення публічних платформ для обговорення та вирішення проблем, підвищення інформаційної обізнаності громадян, забезпечення постійних комунікацій і міжнародна співпраця у протидії гібридним загрозам [20].

З огляду на проведений аналіз, можемо резюмувати, що протягом 2015–2021 рр., до початку повномасштабного вторгнення, Україна здійснила значний прорив у розвитку механізму забезпечення стратегічних безпекових комунікацій. Прийняття низки законів, стратегій, концепцій та інших нормативно-правових актів, створення додаткових органів та структур свідчить про системний підхід владних інституцій до планування та реалізації стратегічних комунікацій як ключового інструменту боротьби з інформаційними загрозами та забезпечення національної безпеки.

Загалом за останні роки досягнення у сфері стратегічних комунікацій в Україні є досить значними, але все ще залишається багато проблем практичної реалізації стратегічних комунікацій в умовах війни. Вони пов'язані з недостатньою координацією та взаємоузгодженням дій різних органів влади; перенасиченням інформацією медійного простору, яка може викликати зворотні та неочікувані реакції; донесенням базових наративів до цільової аудиторії; вибором дієвих каналів комунікації; необхідністю підвищення рівня цифрової гігієни та медіаграмотності, популяризації онлайн-ресурсів для перевірки достовірності новин; необхідністю промоції українських наративів у міжнародній спільноті, розвитку міжнародної співпраці у протистоянні гібридним загрозам та забезпеченні кіберзахисту.

Побудова ефективної комунікативної стратегії повинна передбачати визначення цільової аудиторії, постановку цілей, формування меседжів, визначення ефективних каналів комунікації, часових меж та оцінювання впливу [8, с. 33]. Першочерговим завданням постає визначення потреб та цінностей суспільства, мети та цілей комунікації, методів та інструментів їх досягнення в умовах часових і фінансових обмежень. Важливим етапом є також підготовка кадрів у сфері стратегічних безпекових комунікацій, що вимагає додаткових організаційних і фінансових зусиль для забезпечення навчання та професійної підготовки. Підвищення рівня медіаграмотності шляхом організації різних освітніх курсів, тренінгів дасть змогу зменшити вплив дезінформації, ворожої пропаганди, маніпуляцій та психологічного тиску. Стратегічні комунікації повинні будуватися з урахуванням принципів цілеспрямованості та доречності, достовірності та доступності інформації, системності та гнучкості, оцінювання результатів та контролю змін, інклюзії та етики комунікацій.

Висновки. Розвиток інформаційного суспільства та інформаційної економіки поглиблюють інформаційне протиборство між країнами. Інформаційний та цифровий простір стали основними каналами поширення інформаційної зброї, що ускладнює своєчасну ідентифікацію загроз інформаційній безпеці. Специфіка гібридних війн полягає в оволодінні масовою свідомістю, всеосяжності та невидимості інформаційної зброї, мінливості та непередбачуваності засобів протиборства, обмеженості можливостей прогнозу наслідків інформаційних операцій та законної протидії інформаційним впливам в умовах інтернетизації та розвитку соціальних мереж.

Стратегічні комунікації виступають важливим інструментом досягнення цілей безпекової політики держави. Вони дозволяють ефективно комунікувати з різними стейкхолдерами та вирішувати проблеми. Основними функціями стратегічних комунікацій є оборонна та консолідуюча. Для того щоб мати успіх у будь-якому конфлікті або кризі, важливо володіти ефективною стратегією комунікацій, постійно її вдосконалювати та адаптувати до змінних умов. Правильно побудована комунікативна стратегія впливає на формування громадської думки, передбачає превентивні та викривальні заходи, направлені на зменшення негативного впливу дезінформації на суспільство, що відображається на репутації та довіри до владних інституцій. Методи протидії ворожим інформаційним кампаніям повинні бути динамічними, активними, всеохоплюючими, постійними, вчасними та ефективними.

Досвід країн ЄС та НАТО є прикладом успішного використання стратегічних комунікацій у подоланні гібридних загроз. Розвинені комунікативні стратегії сприяють відповідальній інформаційній політиці держави та підтримці з боку громадськості.

Протягом останніх років Україна здійснила низку кроків для побудови ефективного механізму стратегічних комунікацій, враховуючи специфіку їхнього розвитку в країнах ЄС та НАТО. У 2021 р. було затверджено стратегії інформаційної та воєнної безпеки, створено додаткові інституції за аналогом НАТО — Центр стратегічних комунікацій та інформаційної політики та Центр боротьби з дезінформацією. На сьогодні відбувається тісна співпраця із країнами ЄС та НАТО у розробці та реалізації спільних проектів у протидії гібридним загрозам.

Досвід України засвідчує, що в умовах повномасштабного вторгнення ефективними методами протидії інформаційним загрозам стали запровадження єдиного національного телемарафону, підвищення ролі центрів протидії дезінформації, навчання за програмами стратегічних комунікацій державних службовців, підвищення рівня медіаграмотності населення, проведення національних інформаційних кампаній. Центр стратегічних комунікацій об'єднав зусилля у протидії дезінформації, підвищенні інформаційної обізнаності громадян та інформаційної гігієни, щодо спільного пошуку разом із міжнародними партнерами механізмів протидії дезінформації [20].

Основними шляхами підвищення ефективності стратегічних безпекових комунікацій та забезпечення інформаційної безпеки виступають створення систе-

ми ранньої ідентифікації та запобігання інформаційним загрозам; посилення відповідальності за поширення недостовірної інформації; унеможливлення розповсюдження аудіо- та відеоконтенту, що популяризують державу-агресора; посилення координації між органами влади у забезпеченні інформаційної стійкості [9]. Забезпечення постійного та безперервного інформаційного зв'язку між органами влади та населенням виступає запорукою ефективності інформаційних кампаній щодо просування українських наративів в умовах повномасштабної війни.

Література

1. Farwell J. *Persuasion and Power: The Art of Strategic Communication*. Washington. 2012. 288 pp. URL: https://www.researchgate.net/publication/259541590_Persuasion_and_Power_The_Art_of_Strategic_Communication_by_James_P_Farwell_Washington_DC_Georgetown_University_Press_2012_288_pp_Paper_2995 (accessed 27.09.2023).
2. Price M. *Strategic communication in asymmetric conflict*. 2013. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/17467586.2013.857422?scroll=top&needAccess=true> (accessed 27.09.2023).
3. Сивак Т. Міжнародний досвід формування стратегічних комунікацій. Актуальні проблеми державного управління. 2019. № 2(78). С. 81–86. URL: https://www.researchgate.net/publication/338184121_MIZNARODNIJ_DOSVID_FORMUVANNA_STRATEGICNIH_KOMUNIKACIJ (дата звернення 11.10.2023).
4. Сивак Т. Принципи стратегічних комунікацій у публічному управлінні/ Публічне адміністрування: теорія і практика. Київ. № 1. С. 41–49. URL https://www.researchgate.net/publication/338207362_Principi_strategicnih_komunikacij_u_publicnomu_upravlinni (дата звернення 08.10.2023).
5. Сидоренко І. Стратегічні комунікації України. *Evropský politický a právní diskurz*. 2018. Sv. 5, Vyd. 2. С. 273–279. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/evrpol_2018_5_2_38 (дата звернення 27.09.2023).
6. Стратегічні комунікації для безпекових і державних інституцій: практичний посібник / [Л. Компанцева, О. Заруба, С. Череватий, О. Акульшин; за заг. ред. О. Давліканової, Л. Компанцевої]. Київ: ТОВ «ВІСТКА», 2022. 278 с. URL: http://fes.kiev.ua/n/cms/fileadmin/upload2/Book_28-06-2022_web-3.pdf (дата звернення: 02.10.23).
7. Strock R. *Strategic communications and the spectrum of conflict*. 1966. 22 pp. URL: <https://apps.dtic.mil/sti/pdfs/ADA488153.pdf> (accessed 12.10.2023).
8. Гібридна війна Росії проти України. Як перемогти на інформаційному фронті: аналітичний посібник / за ред. команди Центру демократії та верховенства права. 2023. 56 с. URL: <https://drive.google.com/file/d/1iwGIDBf3-bnD5Rm79tHXuL6h9jsx-K-C/view> (дата звернення: 10.03.23).
9. Стратегія інформаційної безпеки. Указ Президента України №685/2021 від 28.12.2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/685/2021#n7> (дата звернення: 13.11.2023).
10. About Strategic Communication. URL: https://stratcomcoe.org/about_us/about-strategic-communications/1 (accessed 15.10.2023).

11. Стратегія воєнної безпеки України: Указ Президента України від 25.03.2021 р. № 121/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/121/2021#Text> (дата звернення: 13.11.2023).
12. Доктрина стратегічних комунікацій НГУ. 2021. URL: <https://ngu.gov.ua/wp-content/uploads/2022/12/vkr-11-0101.01-doktryna-strategichnyh-komunikacij-ngu.pdf> (дата звернення 30.09.2023).
13. The NATO Strategic Communications Centre of Excellence. Programs of Work. URL: <https://stratcomcoe.org/projects/program-of-work> (accessed 08.10.2023)
14. García J., Quirós C., Soria J. and others. Strategic communications as a key factor in countering hybrid threats. European Parliamentary Research Service. 2021. URL: [https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_STU\(2021\)656323](https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_STU(2021)656323) (accessed 25.10.2023).
15. NATO 2030. URL: <https://www.nato.int/nato2030/> (accessed 16.10.2023).
16. Гібридні загрози Україні і суспільна безпека. Досвід ЄС і Східного партнерства. К., 2018. URL: https://www.civic-synergy.org.ua/wp-content/uploads/2018/04/blok_XXI-end_0202.pdf (дата звернення: 13.009.2023).
17. Дорожня карта Партнерства у сфері стратегічних комунікацій між РНБО України та Міжнародним секретаріатом НАТО. 2015. URL: <https://nato.mfa.gov.ua/dokumenty/dokumenty-dvostoronnogo-spivrobotnictva>. (дата звернення 30.10.2023).
18. Про рішення РНБО України від 20 серпня 2021 року «Про Стратегічний оборонний бюлетень України»: Указ Президента України від 17 вересня 2021 р. № 473/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/473/2021#n17>(дата звернення: 01.10.2023).
19. Про затвердження Концепції стратегічних комунікацій Міністерства оборони України та Збройних Сил України: Наказ Міністерства оборони від 22.11.2017 р. № 612. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0612322-17#Text> (дата звернення: 02.10.2023).
20. Центр стратегічних комунікацій. URL: <https://spravdi.gov.ua/pro-nas/> (дата звернення: 10.10.23).

References

1. Farwell, J. *Persuasion and Power: The Art of Strategic Communication*. Washington. 2012: 288. https://www.researchgate.net/publication/259541590_Persuasion_and_Power_The_Art_of_Strategic_Communication_by_James_P_Farwell_Washington_DC_Georgetown_University_Press_2012_288_pp_Paper_2995 (accessed 27.09.2023).
2. Price, M. Strategic communication in asymmetric conflict. 2013. <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/17467586.2013.857422?scroll=top&needAccess=true>. (accessed 27.09.2023).
3. Syvak, T. «Mizhnarodnyi dosvid formuvannia stratehichnykh komunikatsii». [International experience of formation of strategic communications paper resume]. *Aktualni problemy derzhavnoho upravlinnia*. 2(78). (2019): 81–86. https://www.researchgate.net/publication/338184121_MIZNARODNIJ_DOSVID_FORMUVANNA_STRATEGICNIH_KOMUNIKACIJ. (accessed 11.10.2023) [in Ukrainian].
4. Syvak, T. «Pryntsypy stratehichnykh komunikatsii u publichnomu upravlinni» [«Principles of strategic communications in public administration»]. *Publichne administruvannia: teoriia i praktyka*. 1. (2019): 41–49. <https://www.researchgate.net/>

publication/338207362_Principi_strategicnih_komunikacij_u_publicnomu_upravlinni.
(accessed: 08.10.2023) [in Ukrainian].

5. Sydorenko, I. «Stratehichni komunikatsii Ukrainy». [Strategic communications of Ukraine]. *Yevropeyskyi polityko-pravovyj dyskurs*. 5(2). (2018): 273-279. http://nbuv.gov.ua/UJRN/evrpol_2018_5_2_38. (accessed 27.09.2023) [in Ukrainian].

6. Kompantseva, L., Zaruba O., Cherevaty S., Akulshin O. Eds. *Stratehichni komunikatsii dlia bezpekovykh i derzhavnykh instytutstii*. [Strategic communications for security and government institutions]. Kyiv: TOB «Vistka», 2022. http://fes.kiev.ua/n/cms/fileadmin/upload2/Book_28-06-2022_web-3.pdf (accessed: 02.10.23) [in Ukrainian].

7. Strock, R. Strategic communications and the spectrum of conflict. (1966): 22. <https://apps.dtic.mil/sti/pdfs/ADA488153.pdf>. (accessed 12.10.2023).

8. Hibrydna viina Rosii proty Ukrainy. Yak peremohty na informatsiynomu fronti. [Russia's hybrid war against Ukraine. How to win on the information front]. Tsentr stratehichnykh komunikatsii ta informatsiinoi bezpeky. Analitychnyi posibnyk (2023): 56. <https://drive.google.com/file/d/liwGIDBf3-bnD5Rm79tHXuL6h9jsx-K-C/view> (accessed: 10.10.23) [in Ukrainian]

9. «Stratehiia informatsiinoi bezpeky»: Ukaz Prezydenta Ukrainy. [«Information security strategy»: Decree of the President of Ukraine]. №685/2021 28.12.2021. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/685/2021#n7> (accessed: 13.11.2023) [in Ukrainian].

10. About Strategic Communication. https://stratcomcoe.org/about_us/about-strategic-communications/1 (accessed 15.10.2023)

11. «Stratehiia voiennoi bezpeky Ukrainy»: Ukaz Prezydenta Ukrainy. [«Military Security Strategy of Ukraine»: Decree of the President of Ukraine]. № 121/2021 25.03.2021. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/121/2021#Text>. (accessed: 13.11.2023) [in Ukrainian].

12. «Doktryna stratehichnykh komunikatsii NHU: Nakaz komanduvacha Natsionalnoi hvardii Ukrainy». [«The doctrine of strategic communications of the NGU: Order of the commander of the National Guard of Ukraine.»] № 541 22. 11. 2021. <https://ngu.gov.ua/wp-content/uploads/2022/12/vkp-11-0101.01-doktryna-strategichnyh-komunikacij-ngu.pdf>. (accessed: 30.09.2023) [in Ukrainian].

13. The NATO Strategic Communications Centre of Excellence. Program of Work. <https://stratcomcoe.org/projects/program-of-work>. (accessed: 08.10.2023)

14. García, J., Quirós C., Soria J. and others. Strategic communications as a key factor in countering hybrid threats. European Parliamentary Research Service. 2021. [https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_STU\(2021\)656323](https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_STU(2021)656323) (accessed 25.10.2023).

15. NATO 2030. URL: <https://www.nato.int/nato2030/> (accessed 16.10.2023).

16. Hibrydni zahrozy Ukraini i suspilna bezpeka. Dosvid YeS i skhidnoho partnerstva. [Hybrid threats of Ukraine and public security. Experience of the EU and the Eastern Partnership.] Analitychnyi dokument (2018). https://www.civic-synergy.org.ua/wp-content/uploads/2018/04/blok_XXI-end_0202.pdf. (accessed: 13.09.2023) [in Ukrainian].

17. «Dorozhnia karta Partnerstva u sferi stratehichnykh komunikatsii mizh RNBO Ukrainy ta Mizhnarodnym sekretariatom NATO». [«Road map of the Partnership in the field of strategic communications between the National Security Council of Ukraine and the International Secretariat of NATO»]. Ministerstva zakordonnykh sprav Ukrainy. <https://nato.mfa.gov.ua/dokumenty/dokumenty-dvostoronno-go-spivrobotnictva>. (accessed: 30.10.2023) [in Ukrainian].

18. Pro rishennia RNBO Ukrainy vid 20 serpnia 2021 roku «Pro Stratehichnyi oboronnyi biuleten Ukrainy»: Ukaz Prezydenta Ukrainy/ [On the decision of the National Security Council of Ukraine dated August 20, 2021 «On the Strategic Defense Bulletin of Ukraine»: Decree of the President of Ukraine]. № 473/2021 17.09.2021. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/473/2021#n17>. (accessed: 01.10.2023) [in Ukrainian].

19. «Pro zatverdzhennia Kontseptsii stratehichnykh komunikatsii Ministerstva oborony Ukrainy ta Zbroinykh Syl Ukrainy»: Nakaz MO. [«On the approval of the Strategic Communications»: Concept of the Ministry of Defense of Ukraine and the Armed Forces of Ukraine»: Order MD] № 612 22.11.2017. <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0612322-17#Text>. (accessed: 02.10.2023) [in Ukrainian].

20. Tsentr stratehichnykh komunikatsii [Center for Strategic Communications]. <https://spravdi.gov.ua/pro-nas/>. (accessed: 10.10.23) [in Ukrainian].

STRATEGIC COMMUNICATION IN THE SECURITY POLICY: EXPERIENCE OF UKRAINE, EU COUNTRIES AND NATO

Tetiana Koroliuk

PhD in Economics, Associate Professor,
Associate Professor of the department of
national economy and public
administration,
Kyiv National Economic University
named after Vadym Hetman (Ukraine)
ORCID 0000-0002-3610-9839

Kamila Chvorun

4th-year student, Educational program
«Public Management and Administration»,
Kyiv National Economic University
named after Vadym Hetman (Ukraine)
ORCID 0009-0003-6335-3268

Abstract. The study analyzed strategic communication in the state security policy in the context of growing hybrid threats and information challenges. The directions of their further development were proposed, taking into account Ukrainian realities and the practice of EU countries. The analysis of approaches to the interpretation of the essence of strategic communication has led to the proposal to consider this category from three perspectives: as an instrument for achieving the goals of the state policy, as a set of measures of public administration bodies, and as a process of interaction between the authorities and the public to prevent destabilization of society and ensure national security. The defensive and consolidating role of strategic communication in the context of military and information confrontation was justified. The components, principles of formation and regulatory and legal support of strategic communication in Ukraine were analyzed. It was noted that strategic communication should be built taking into account the principles of purposefulness and relevance, reliability and accessibility of information, systematic and flexibility, evaluation of results and control of changes, inclusion and ethics. The main advantages and problems of practical implementation of strategic communication in wartime

were identified. The author's conclusions and suggestions for improvement are based on the study of current models of strategic safety communication in the EU and NATO. Attention was focused on the need to develop structures that ensure strategic communication, increase the level of media literacy of the population, and strengthen cooperation with EU and NATO countries in planning joint projects aimed at combating disinformation and hostile propaganda. To ensure the correct approach to strategic communication in the security sector while maintaining the reputation and credibility of public administration, it was proposed to develop an effective communication strategy in the context of hybrid warfare, to ensure its continuous improvement and adaptation to current changes and challenges.

Keywords: strategic communication, security policy, hybrid threats, information confrontation, war, propaganda, disinformation, EU countries, NATO.

Стаття надійшла до редакції 20.10.2023

УДК 338.2; 330.3; 339; 339.94
JEL E20, E21, E22, E23, E44, E69, F01, F02, F29
DOI 10.33111/sedu.2023.53.063.077

Редзюк Євгеній Васильович*

ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНИХ КЛАСТЕРІВ УКРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ

Анотація. Існуючий стан і виклики міжнародних економічних відносин (посилення конкуренції, інтелектуалізація та технологізація виробничо-комерційних процесів, ковідні обмеження, світова економічна турбулентність, висока інфляція і нестабільність фінансових ринків в більшості країн світу, регіональні виклики, а також головне — війна з рф) вимагають розбудови відповідної і сучасної інфраструктури в Україні, яка б ефективно стимулювала вітчизняний підприємницький сектор до стабільного та конкурентоспроможного зростання. Автором проаналізовано інфраструктуру підприємницького середовища, виявлено провідну роль державного регулювання, інформатизації, мережевої взаємопов'язаності та системності інноваційних процесів в економіці. Досліджено проблеми інфраструктурного забезпечення підприємницького середовища України. Зазначено, що в Україні залишається структурно незбалансована сировинно орієнтована економіка старопромислових районів зі значними накопиченими проблемами, особливо це стосується старопромислових регіонів (Дніпропетровська, Донецька, Запорізька, Луганська області). Автором проаналізовано і виявлено провідні фактори системного розвитку на основі кластерів. Запропоновано сформувати оновлену стратегію розвитку пріоритетних сфер діяльності для економіки України з ураху-

* Редзюк Євгеній Васильович — канд. екон. наук, доцент, старший науковий співробітник сектору міжнародних фінансових досліджень, ДУ «Інститут економіки та прогнозування» НАН України (Київ, Україна), ORCID 0000-0001-5592-5121, redzyuk@gmail.com